

MIROVINSKA REFORMA I POREZNI POTICAJI*

mr. sc. Marija ZUBER
Zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb

UDK 368.914

Sažetak

U članku se analizira u kojoj mjeri sustav oporezivanja dohotka u Hrvatskoj poticajan za mirovinsku reformu i razvoj mirovinskog osiguranja utemeljenoga na individualnoj kapitaliziranoj štednji. Porezni se poticaji analiziraju s dva stajališta: sa stajališta poreznog određenja doprinosa koji se uplaćuju za mirovinsko osiguranje i sa stajališta oporezivanja budućih mirovina. Postojećim modelom oporezivanja tzv. kombiniranih mirovina koje će isplaćivati dva isplatiitelja, Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje i buduća mirovinska osiguravajuća društva, veći broj umirovljenika mogao bi biti doveden u položaj da tijekom godine plaćaju veći iznos poreza na dohodak i kreditiraju proračun, kako bi podnošenjem godišnje porezne prijave ostvarivali pravo na povrat poreza. Autoričina je namjera upozoriti na potrebu preispitivanja važećih provedbenih rješenja u sustavu oporezivanja dohotka.

Posebno se kritički razmatraju poticaji dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje zato što propisane olakšice obuhvaćaju samo olakšice u plaćanju poreza na dohodak i prireza, ali ne i obveznih doprinosa iz plaće i na plaću. Korištenje poreznim olakšicama vrlo je komplicirano zbog obvezatnosti iskazivanja iznosa iskorištenih olakšica u valuti, kako bi se osiguralo buduće oporezivanje istih iznosa porezom na dohodak od osiguranja. Otvoreno je i pitanje poreznog određenja poticaja koje članovi dobrovoljnih mirovinskih fondova ostvaruju iz sredstava državnog proračuna, ali i načina oporezivanja budućih mirovinskih primanja koja će se ostvarivati iz takvih poticaja.

Ključne riječi: mirovinsko osiguranje, mirovinski doprinos, mirovine, porez na dohodak, olakšice, poticaji

1. Uvod

Porezni sustav može znatno potaknuti, ali i usporiti mirovinsku reformu. Iskustva zemalja koje su provele mirovinsku reformu i koje već primjenjuju sustav individualne kapitalizirane štednje pokazuju da su porezne olakšice bile važan poticaj individualnoj štednji za starost.

---

* Primitljeno (*Received*): 28. 9. 2001.

Prihvaćeno (*Accepted*): 18. 12. 2001.

Hrvatska od mirovinske reforme očekuje postizanje različitih ciljeva. Osim većih i sigurnijih mirovina budućih umirovljenika, mirovinska bi reforma trebala potaknuti razvoj tržišta kapitala, otvoriti prostor za financiranje novih dugoročnih investicija te time utjecati na gospodarski rast i stvaranje novih radnih mjesta. Očekuje se da će logika funkcioniranja osobnih računa poticajno djelovati na suzbijanje porezne evazije i evazije u plaćanju doprinosa, a time postupno uvoditi red na tržištu radne snage.

Sigurno je da će sustav kapitalizirane individualne štednje za starost, koji se počinje primjenjivati od 1. siječnja 2002.g., tijekom primjene upozoriti na potrebu izmjena i prilagođavanja velikog broja propisa, od propisa koji uređuju odnose na tržištu radne snage, preko propisa s područja računovodstva i financija, do propisa o pravnoj zaštiti svih sudionika tih procesa. Činjenica da se mirovinska reforma provodi paralelno s drugim socijalnim reformama, prije svega reformom zdravstvenog osiguranja i najavljenom transformacijom propisa koji uređuju radne odnose, ali i reformom platnog prometa, najavljene izmjene u sustavu plaćanja obveznih doprinosa proširivanjem osnovice za plaćanje doprinosa i dr. upućuje na nužnost svojevrsnog uklapanja pravila sustava mirovinskog osiguranja na temelju individualne štednje za starost u cjelinu pravnog sustava. Ovog je časa možda i nemoguće predvidjeti sve posljedice i upozoriti na sve institute pravnoga i ekonomskog sustava koji u svjetlu mirovinske reforme poprimaju drugačija, nova obilježja.

U sljedećem će tekstu biti prikazana veza mirovinske reforme utemeljene na obveznoj i dobrovoljnoj štednji za starost i sustava oporezivanja dohotka. U poreznom sustavu važna su dva momenta: porezno određenje doprinosa koji se uplaćuju za mirovinsko osiguranje i porezno opterećenje budućih mirovina koje će se ostvarivati tim uplatama. Hrvatska je od 1. srpnja 2001. (Pravilnik o porezu na dohodak, NN 54/01) uvela i dodatne porezne poticaje za dobrovoljno mirovinsko osiguranje. Tehnička provedba ostvarivanja prava na porezne olakšice rezultirat će dodatnim problemima u drugim sustavima. Cilj je ovog rada upozoriti na te probleme i potaknuti donošenje rješenja koja će osigurati da porezni sustav, koliko je god to u danim okolnostima moguće, bude u funkciji poticanja svih oblika mirovinske štednje.

2. Opća načela oporezivanja mirovina prema Zakonu o porezu na dohodak

Zakon o porezu na dohodak koji se primjenjuje od 1. siječnja 2001.g. i Pravilnik o porezu na dohodak detaljno uređuju postupak oporezivanja mirovina. Propisi o oporezivanju dohotka polaze od temeljnog načela:

- ako su uplaćeni doprinosi za mirovinsko osiguranje u trenutku plaćanja umanjili osnovicu za oporezivanje dohotka, tada su budućí primici mirovina oporezivi porezom na dohodak
- i obrnuto, ako su doprinosi za mirovinsko osiguranje plaćeni iz dohotka koji je prethodno oporezovan, tada budućí primici mirovina i drugih mirovinskih davanja nisu oporezivi porezom na dohodak.

Prema vrstama dohotka, mirovine su kategorizirane kao dohodak od nesamostalnog rada. Isplatelj dohotka od nesamostalnog rada obavezan je u trenutku isplate obustaviti

porez na dohodak po odbitku, a porezna se obveza obračunava primjenom propisanih poreznih olakšica tako da se iznos porezne osnovice umanjuje za osobni odbitak poreznog obveznika.

S obzirom na to opće načelo oporezivanja mirovina kao dohotka od nesamostalnog rada, Pravilnikom o porezu na dohodak (Pravilnik je stupio na snagu 12. lipnja 2001.g.) uvodi se i novi model oporezivanja mirovina ostvarenih na temelju uplata u dobrovoljna osiguranja za koje je pri uplati premije (doprinosa) korištena porezna olakšica. Te će se mirovine oporezivati samo u jednom dijelu isplaćenog iznosa prema posebnom postupku propisanome za oporezivanje dohotka od osiguranja (čl. 46. Pravilnika o porezu na dohodak).

Dakle, prema sada važećim propisima o oporezivanju dohotka, mirovine ostvarene na temelju kapitalizirane štednje oporezuju se s dva oblika poreza na dohodak:

1. mirovine ostvarene na temelju obveznog osiguranja u drugom stupu (tzv. kombinirana mirovina jer korisnik ostvaruje dvije mirovine) – obje su mirovine oporezive porezom na dohodak od nesamostalnog rada,
2. mirovine ili druga mirovinska davanja ostvarena na temelju dobrovoljnog osiguranja u trećem stupu, ako je za plaćene doprinose korištena porezna olakšica – oporezuju se porezom na dohodak od osiguranja, ali ne u ukupno isplaćenom iznosu nego samo do visine uplaćenih premija za koje je korištena porezna olakšica, iskazanih valutnom klauzulom, u kunskoj protuvrijednosti na dan isplate.

Mirovine ili druga mirovinska davanja ostvarena na temelju dobrovoljnog osiguranja u trećem stupu, nisu oporezive porezom na dohodak ako za plaćene doprinose nije korištena porezna olakšica.

Sistematizacija općih načela oporezivanja mirovina propisanih važećim poreznim propisima pokazuje da će se u poreznom smislu razlikovati tri vrste mirovina koje će se ostvarivati iz obveznoga i iz dobrovoljnog sustava mirovinskog osiguranja na temelju kapitalizirane štednje:

1. mirovine koje će se oporezivati porezom na dohodak od nesamostalnog rada,
2. mirovine koje će se oporezivati porezom na dohodak od osiguranja,
3. mirovine koje se neće oporezivati.

Očito, propisi o oporezivanju budućih mirovina kreću se u smjeru sve kompliciranijih rješenja. Upitno je opravdavaju li troškovi evidencija i utvrđivanja poreznih obveza očekivane porezne učinke.

3. Porezno određenje doprinosa i mirovina iz obveznoga mirovinskog osiguranja (prvi i drugi stup)

3.1. Doprinosi za obvezno mirovinsko osiguranje

Svi doprinosi za obvezno mirovinsko osiguranje umanjuju osnovicu poreza na dohodak u trenutku plaćanja. Doprinosi za obvezna osiguranja uplaćuju se za osiguranike

koji su osigurani na temelju radnog odnosa kao doprinosi iz plaće i doprinosi na plaću, a za osiguranike koji su osigurani na temelju obavljanja samostalne djelatnosti doprinosi se obračunavaju na propisanu osnovicu.

Za osiguranike koji su mirovinski osigurani na temelju radnog odnosa samo doprinosi obračunani i uplaćeni iz plaće umanjuju osnovicu poreza na dohodak osiguranika – poreznog obveznika. **Doprinosi na plaću u poreznom smislu ne pripadaju kategoriji plaće, već se obračunavaju i uplaćuju kao obveza poslodavca, s tim da zajedno s bruto plaćom čine troškove rada.** Poslodavcu koji obavlja registriranu djelatnost odnosno vodi propisane poslovne knjige doprinosi na plaće su porezno dopustivi rashod pri oporezivanju dobiti odnosno dohotka.

$$\text{Bruto plaća} = \text{doprinosi iz plaće} + \text{dohodak}$$

$$\text{Ukupni trošak plaće za poslodavca} = \text{bruto plaća} + \text{doprinosi na plaću}$$

Za osiguranike koji su sami obveznici plaćanja doprinosa za mirovinsko osiguranje obvezni se doprinosi obračunavaju na propisanu osnovicu i porezno su dopustivi rashod pri oporezivanju porezom na dobit ili porezom na dohodak.

Doprinosi koji se uplaćuju za sustav generacijske solidarnosti (prvi stup) i drugi stup mirovinskog osiguranja obvezni su doprinosi jer je riječ o osobama koje su obvezno osigurane. Prema do sada objavljenim podacima, od 1. siječnja 2002.g. u obvezna će se mirovinska osiguranja uplaćivati:

- za osobe koje su 1. siječnja 2002.g. bile starije od 50 godina i za osobe između 40 i 50 godina koje se ne opredijele za mirovinsko osiguranje na temelju kapitalizirane štednje, tj. za osobe osigurane samo u sustavu generacijske solidarnosti (prvi stup):
  - za zaposlenike: 10,75% doprinosa iz plaće i 8,75% doprinosa na plaće
  - za osobe koje su sami obveznici plaćanja doprinosa: 19,5% doprinosa na propisanu osnovicu osiguranja
- za osobe koje su 1. siječnja 2002.g. bile mlađe od 40 godina i za osobe između 40 i 50 godina koje se prema vlastitoj odluci opredijele za mirovinsko osiguranje na temelju kapitalizirane štednje, tj. za osobe koje će biti osigurane u drugom stupu:
  - za zaposlenike: 5,75% doprinosa iz plaće i 8,75% doprinosa na plaće u sustav generacijske solidarnosti te 5% doprinosa na poseban račun izabranoga mirovinskog fonda posredovanjem REGOS-a
  - za osobe koje su sami obveznici plaćanja doprinosa: 14,5% doprinosa na propisanu osnovicu osiguranja u sustav generacijske solidarnosti i 5% doprinosa na poseban račun izabranog mirovinskoga fonda putem REGOS-a

Prema čl. 145. Zakona o mirovinskom osiguranju, doprinosi za mirovinsko osiguranje plaćaju se i na naknade koje isplaćuje Hrvatski zavod za zdravstveno osiguranje (naknada plaće za bolovanje na teret HZZO-a, naknada plaće za porodni dopust do šest

mjeseci djetetova života), Proračun Republike Hrvatske (naknada plaće za porodni dopust), centri za socijalnu skrb (naknada plaće za dopust radi njege djeteta s težim tjelesnim i mentalnim oštećenjem) i Zavod za zapošljavanje (za nezaposlene osobe koje prema propisima o zapošljavanju imaju pravo na mirovinsko osiguranje). Obveznici plaćanja doprinosa na naknade su institucije na čiji se teret naknada isplaćuje. Te se naknade ne oporezuju porezom na dohodak, pa je porezno određenje uplaćenih doprinosa neutralno za oporezivanje. No u sustavu se pojavljuje nova kategorija novčanih primitaka koji su oslobođeni plaćanja poreza na dohodak po čl. 7. Zakona o porezu na dohodak, ali će se na njih plaćati mirovinski doprinosi.

Kad je riječ o osiguranicima koji su mirovinski osigurani na temelju radnog odnosa, do 31. prosinca 2001.g. razlikovali su se primici na koje se plaćao porez na dohodak i propisani doprinosi i primici na koje se nije plaćao ni porez ni doprinosi. Ako je određen primitak oporeziv, automatizmom potpada i pod obvezu plaćanja svih doprinosa. I obrnuto, ako se ne plaća porez, nema ni obveze doprinosa. Ne ulazeći u razloge propisivanja obveze za mirovinske doprinose na naknade koje isplaćuju socijalni sustavi, ostaje činjenica da je nakon 1. siječnja 2002.g. narušeno načelo povezanosti poreza na dohodak i doprinosa za primitke iz radnog odnosa, što cijeli sustav čini kompliciranijim.

3.2. Oporezivanje kombiniranih mirovina iz prvoga i drugog stupa

Porezom na dohodak od nesamostalnog rada oporezuju se mirovine koje se ostvaruju iz sustava generacijske solidarnosti (prvi stup) i mirovine koje će ostvarivati osobe osigurane u sustavu obvezne kapitalizirane štednje (drugi stup).

Osobe koje budu osigurane samo u prvom stupu ostvarivat će i nadalje, nakon početka mirovinske reforme, mirovinu prema mirovinskoj formuli propisanoj Zakonom o mirovinskom osiguranju. Riječ je o starosnoj, prijevremenoj, invalidskoj i obiteljskoj mirovini. Ta se mirovina oporezuje porezom na dohodak od nesamostalnog rada, a Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje u poreznom smislu ima obveze poslodavca (čl. 8, st. 3. Pravilnika o porezu na dohodak).

Osobe koje budu osigurane u drugom stupu mirovinskog osiguranja ostvarivat će dvije mirovine: osnovnu mirovinu iz sustava generacijske solidarnosti i mirovinu na temelju kapitalizirane osobne štednje, a prema ugovoru o mirovini sklopljenom s izabranim mirovinskim osiguravajućim društvom. Mirovine iz drugog stupa također će se ostvarivati kao starosne ili prijevremene, a uz propisane uvjete i kao invalidske ili obiteljske mirovine. Mirovine u drugom stupu mogu se ugovarati kao pojedinačne i zajedničke, što uključuje mogućnost da se nakon korisnikove smrti mirovina isplaćuje bračnom drugu ili drugoj osobi. I pojedinačne i zajedničke mirovine mogu se ugovarati sa zajamčenim razdobljem ili bez njega.

Bez obzira na to o kojoj je vrsti mirovine riječ, te se mirovine oporezuju porezom na dohodak od nesamostalnog rada. Specifičnost je sadržana u činjenici da će budući umirovljenici primati kombiniranu mirovinu od dva isplatitelja: osnovnu će im mirovinu isplaćivati Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje, a ugovorenu mirovinu na temelju osobne kapitalizirane štednje isplaćivat će im izabrano mirovinsko osiguravajuće društvo. Oba isplatitelja mirovine, i HZMO i izabrano mirovinsko osiguravajuće dru-

štvo, prema važećim propisima imaju obveze poslodavca i dužni su u trenutku isplate obustaviti porez po odbitku, a razliku mirovine, umanjenu za ustegnuti porez, isplatiti umirovljeniku.

Kako se prema važećemu poreznom sustavu porezna olakšica (osobni odbitak) u trenutku isplate može iskoristiti samo kod jednog isplatitelja, korisnici mirovina koji budu ostvarivali mirovinu iz prvog i drugog stupa (dvije mirovine) morat će se opredijeliti kod kojeg će isplatitelja u trenutku isplate iskoristiti osobni odbitak: u HZZMO-u koji će im isplaćivati osnovnu mirovinu ili u izabranom mirovinskom osiguravajućem društvu koje će im isplaćivati mirovinu ostvarenu na temelju uplata u izabrani mirovinski fond. Samo se kod jednog isplatitelja može iskoristiti osobni odbitak, a drugi će isplatitelj isplaćenu sumu oporezivati propisanim poreznim stopama, bez korištenja porezne olakšice u trenutku isplate. To vrijedi čak i ako dohodak od jednog isplatitelja nije dovoljan za iskorištenje ukupnog prava na mjesečni osobni odbitak. Na taj je način moguće da umirovljenik tijekom godine akontativno uplaćuje veći iznos poreza nego što bi njegova obveza iznosila na godišnjoj razini. Umirovljenik će tek podnošenjem godišnje porezne prijave izravnati ukupno godišnje porezno opterećenje. Pri tome će jedan broj umirovljenika zbog poreznog sustava kreditirati državni proračun, da bi tek s vremenskim pomakom ostvarili povrat poreza na dohodak. Riječ je o tehničkom rješenju ubiranja poreza na dohodak od nesamostalnog rada koji, u interesu budućih umirovljenika, zaslužuje preispitivanje.

Svi umirovljenici koji budu ostvarivali kombiniranu mirovinu istodobno od dva isplatitelja obvezni su podnijeti godišnju prijavu poreza na dohodak. Obveza postoji neovisno o tome ima li porezni obveznik interesa za podnošenje porezne prijave. Upitna je racionalnost takvih tehničkih rješenja jer se postavlja pitanje opravdanosti troškova obrade godišnjih prijava poreza na dohodak.

Sljedeće, donekle otvoreno pitanje jest visina osnovnoga osobnog odbitka umirovljenika koji će ostvarivati kombiniranu mirovinu od dva isplatitelja. Naime, prema važećim propisima osnovni osobni odbitak umirovljenika jednak je visini mirovine, i to najviše 2.500 kn mjesečno, a najmanje 1.250 kn mjesečno. Dakle, ako mirovina iznosi npr. 1.650 kn mjesečno, osobni je umirovljenikov odbitak u visini mirovine, tj. iznosi 1.650 kn mjesečno, i ta se svota povećava za odbitke za uzdržavane članove umirovljenikove obitelji. Ako mirovina iznosi npr. 1.050 kn, umirovljenik ima pravo na osnovni osobni odbitak u visini 1.250 kn.

Kako je riječ o jednom poreznom obvezniku, logično bi bilo da umirovljenicima koji budu ostvarivali kombinirane mirovine obje zbrojene mirovine služe kao kriterij određivanja visine osnovnoga osobnog odbitka. Porezni bi propisi preciznim određivanjem trebali ukloniti te dvojbe.

4. Doprinosi i mirovine iz dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja

4.1. Porezne olakšice za dobrovoljno osiguranje

Na temelju čl. 9, st. 8. Zakona o porezu na dohodak od 1. srpnja 2001.g. poreznim je obveznicima omogućeno iskorištenje dodatne porezne olakšice u visini 0,8 osnovno-

ga osobnog odbitka na ime uplaćenih premija po osnovi osiguranja života, dopunskoga zdravstvenog i dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja. S obzirom na to da osnovni osobni odbitak iznosi 1.250 kn mjesečno, proizlazi da svaka fizička osoba koja uplati premiju za dodatno zdravstveno, dobrovoljno mirovinsko ili za životno osiguranje može mjesečno umanjiti osnovicu poreza na dohodak za iznos uplaćenih premija, ali najviše od 1.000 kn mjesečno.

Maksimalno ograničenje porezne olakšice od 1.000 kn mjesečno odnosi se na ukupne svote uplaćenih premija za sve tri nabrojene vrste osiguranja. Na primjer, ako osoba po osnovi premija za nabrojene vrste osiguranja uplati samo 300 kn mjesečno, može iskoristiti olakšicu do tog iznosa. Ako osoba ima jednu ili više polica i po svim policama osiguranja uplaćuje mjesečnu premiju od npr. 1.800 kn, poreznu olakšicu može koristiti samo do iznosa 1.000 kn mjesečno. U 2002.g. i u sljedećim godinama, uz pretpostavljeni nepromijenjeni osnovni osobni odbitak, moguće se koristiti olakšicom po toj osnovi do najviše 12.000 kn godišnje.

Dakle, porezna olakšica za uplaćene premije za dobrovoljno mirovinsko osiguranje sadržana je u ukupnom porezno dopustivom iznosu koji se može koristiti radi umanjenja porezne osnovice za tri vrste osiguranja (životno, dodatno zdravstveno i dobrovoljno mirovinsko).

Olakšica se može koristiti iz svih vrsta dohodaka koje je porezni obveznik ostvario tijekom godine. Umanjenje porezne osnovice za uplaćene premije moguće je po osnovi dohotka od nesamostalnog rada, dohotka od samostalne djelatnosti, dohotka od imovine i dohotka od kapitala. Ali samo se za dohodak od nesamostalnog rada (plaće i mirovine) umanjjenje porezne osnovice može ostvariti u mjesecu u kojemu se prima plaća. Za sve ostale vrste dohodaka porezna se osnovice može umanjiti tek podnošenjem godišnje porezne prijave.

Umanjenje porezne osnovice pri isplati plaće moguće je na dva načina:

1. radnik koji ima sklopljenu policu za neku od navedenih vrsta osiguranja može dati uputu svom poslodavcu da mu pri isplati plaće obustavi iznos premije i doznači ga na račun osiguravatelja, a pri utvrđivanju obveze za porez na dohodak odmah umanjiti poreznu osnovicu, ili
2. ako je radnik sam uplatio premiju za osiguranje, može poslodavcu dostaviti dokaz o uplaćenju premiji, pa će poslodavac na temelju preslika dokumenata kojima se dokazuje uplata pri isplati plaće umanjiti poreznu osnovicu.

U oba primjera radnik plaća premiju iz plaće, samo što će za iznos uplaćene premije umanjiti poreznu osnovicu i ostvariti veću neto plaću.

Primjer

Bruto plaća radnika je 8.000 kn. Osnovni osobni odbitak iznosi 1.250 kn. Nema prireza. Radnik mjesečno uplaćuje premiju za životno osiguranje od 900 kn.

Obračun plaće izgleda ovako:

bruto plaća	8.000,00 kn
doprinosi iz plaće (20,6%)	1.648,00 kn
olakšica po osnovi uplaćene premije	900,00 kn
dohodak	5.452,00 kn
osobni odbitak	1.250,00 kn
porezna osnovica	4.202,00 kn
porez po stopi od 15% (2.500 x 15%)	375,00 kn
porez po stopi od 25% (1.702 x 25%)	425,50 kn
ukupni porez	800,50 kn
neto isplata	4.651,50 kn.

U prikazanom primjeru neto plaća radnika iznosi 4.651,50 kn koje mu je poslodavac isplatio i 900 kn premije osiguranja koju je poslodavac za njega uplatio kao obustavu iz plaće, ukupno 5.551,50 kn. Da je radnik sam platio premiju osiguranja i poslodavcu donio presliku dokaza o uplaćenoj premiji, obračun plaće bi bio istovjetan, ali bi radniku bilo isplaćeno 900 kn više, tj. 5.551,50 kn.

Kad se radnik ne bi koristio olakšicom po osnovi uplaćene premije osiguranja, obračun plaće bio bi ovakav:

bruto plaća	8.000,00 kn
doprinosi iz plaće (20,6%)	1.648,00 kn
dohodak	6.352,00 kn
osobni odbitak	1.250,00 kn
porezna osnovica	5.102,00 kn
porez po stopi od 15% (2.500 x 15%)	375,00 kn
porez po stopi od 25% (2.602 x 25%)	650,50 kn
ukupni porezi	1.025,50 kn
neto plaća	5.326,50 kn.

Primjer pokazuje da je ušteda na porezu 225 kn mjesečno. Radnik se nije morao koristiti olakšicom pri isplati plaće već je mogao u veljači sljedeće godine podnijeti godišnju poreznu prijavu i po osnovi uplaćenih premija za svih šest mjeseci drugog polugodišta 2001. g. nakon obrade godišnjih poreznih prijava ostvariti pravo na povrat poreza. No tada bi novac od uštede na porezu dobio mnogo kasnije.

Bez obzira na tehniku ostvarivanja porezne olakšice, važno je istaknuti da se **premijske za dobrovoljno mirovinsko osiguranje uvijek plaćaju iz plaće, na koju su prethodno obračunani i uplaćeni svi propisani doprinosi iz plaće i na plaću**. Poslodavci – budući osnivači zatvorenih dobrovoljnih mirovinskih fondova koji se imaju namjeru koristiti tom pogodnošću kao oblikom nagrađivanja zaposlenika i oblikom privlačenja i zadržavanja radne snage, moraju u izračun cijene koštanja takve mjere ukalkulirati ob-

vezu za doprinose iz plaće i na plaću. Prema sadašnjim stopama doprinosa iz plaće i na plaću, to znači da na svakih 100 kn mjesečno uplaćene premije za dobrovoljno mirovinsko osiguranje treba dodati 25,94 kn za doprinose iz plaće i 20,91 kn za doprinose na plaću, tj. ukupno 46,85 kn za trošak obveznih doprinosa.

Porezni obveznik – primatelj dohotka sam odlučuje hoće li se koristiti poreznom olakšicom za dobrovoljno mirovinsko osiguranje. Na odluku o korištenju ili nekorištenju poreznom olakšicom za iznose plaćenih doprinosa za dobrovoljno mirovinsko osiguranje primarno utječe procjena budućih poreznih učinaka na mirovinu ili drugo mirovinsko primanje koje će se ostvarivati po osnovi takvog osiguranja. Naime, čl. 46. Pravilnika o porezu na dohodak predviđa da se u trenutku plaćanja neoporezivih doprinosa iznose uplaćeni za dobrovoljno mirovinsko osiguranje (isto vrijedi i za druge oblike vrste osiguranja za koje se koristi porezna olakšica) za porezne potrebe iskazuju s valutnom klauzulom. Buduće će isplate mirovina ili drugih primitaka biti oporezive samo do visine uplaćenih premija iskazanih u istoj valuti u trenutku isplate.

4.2. Utjecaj poreznih olakšica na iskazivanje podatka o neto plaći

S obzirom na propise koji su se primjenjivali do kraja 2000.g. novi Zakon o porezu na dohodak od 1. siječnja 2001.g. drugačije definira kategoriju dohotka od nesamostalnog rada. Prema prijašnjem Zakonu o porezu na dohodak od nesamostalnog rada bio je definiran kao primitak (bruto plaća) umanjen za uplaćene obvezne doprinose iz plaće:

$$\text{dohodak} = \text{bruto plaća} - \text{obvezni doprinosi iz plaće}$$

Neto plaća izračunavala se kao iznos koji se dobije nakon što se od dohotka odbiju obračunani porez na dohodak i možebitni prirez na porez.

$$\text{neto plaća} = \text{dohodak} - \text{porez na dohodak} - \text{prirez na porez}$$

Prema novom Zakonu, a zbog uvedene mogućnosti umanjivanja porezne osnovice po osnovi uplaćenih premija za dodatno zdravstveno, dobrovoljno mirovinsko i/ili za životno osiguranje do propisanih iznosa, izmijenjen je sadržaj kategorije dohotka. Dohodak sada označava veličinu koja se dobije kad se od bruto plaće odbiju uplaćeni obvezni doprinosi iz plaće i uplaćene premije za nabrojene vrste osiguranja, ali najviše do 1.000 kn mjesečno po poreznom obvezniku.

$$\text{dohodak} = \text{bruto plaća} - \text{obvezni doprinosi iz plaće} - \text{uplaćene premije}$$

(najviše do 1.000 kn mjesečno)

S obzirom na promijenjenu definiciju dohotka, otvara se pitanje sadrži li neto plaća prema novim propisima i plaćenu premiju za dodatno zdravstveno, dobrovoljno mirovinsko ili za životno osiguranje do iznosa za koji je umanjena porezna osnovica. U tom bi se slučaju neto plaća izračunavala kao dohodak umanjen za porez na dohodak i prirez te uvećan za iskorištene iznose poreznih olakšica po osnovi uplaćenih premija.

neto plaća = dohodak - porez na dohodak - prizrez na porez + iskorištene porezne olakšice po osnovi plaćenih premija osiguranja

Odgovor na to pitanje nije bitan samo za metodologiju statističkog praćenja isplaćenih bruto i neto plaća (podaci Državnog zavoda za statistiku, podaci Zavoda za platni promet) na temelju kojih se ostvaruju brojna socijalna i druga prava. Naime, niz socijalnih prava polazi od cenzusa kojima su izvorište objavljeni podaci o isplaćenim iznosima neto plaća, pa to pitanje nije samo metodološke naravi nego i važno pitanje utjecaja poreznih propisa na ostvarivanje prava u drugim sustavima, a time i planiranja sredstava potrebnih za financiranje tih sustava. Pri definiranju odgovora na to pitanje treba polaziti od primarnog određenja da su premije uplaćene za dodatne, dobrovoljne oblike osiguranja određeni oblici štednje građana, odricanja od potrošnje u sadašnjosti, a poradi ostvarivanja primitaka u budućnosti. Ti će iznosi tek u budućnosti, kada budu isplaćivani kao renta ili kao osigurana svota, biti iznosi namijenjeni krajnjoj osobnoj potrošnji.

4.3. Državni poticaji i njihov utjecaj na oporezivanje budućih mirovinskih davanja

Prema čl. 116. Zakona o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima, za članove dobrovoljnih mirovinskih fondova dobrovoljnom se mirovinskom društvu odobravaju poticajna sredstva iz državnog proračuna. Poticajna se sredstva odobravaju na osnovi dokumentiranih podataka o doprinosima prikupljenim u prethodnoj kalendarskoj godini i iznose 25% uplaćenog doprinosa pojedinog člana fonda u prethodnoj godini, ali najviše do uloga od 5.000 kn po članu fonda. Dakle, poticajna sredstva po jednom članu mogu iznositi najviše 1.250 kn godišnje. Ako je uplaćeni doprinos pojedinog člana manji od 5.000 kn, poticajna se sredstva određuju u iznosu 25% iznosa uplaćenog u prethodnoj godini.

Propisi o oporezivanju dohotka ne određuju izrijeckom da se na poticajna sredstva ne plaća porez na dohodak, ali se takav zaključak nameće iz ciljeva i namjene za koju državni proračun osigurava poticajna sredstva. Sličan sustav poticajnih sredstava ostvaruje se i po osnovi stambene štednje.

No ako se na poticajna sredstva uplaćena na račune članova dobrovoljnih mirovinskih fondova ne plaća porez na dohodak, kakav se zaključak nameće slijedom same funkcije i namjene državnog poticaja, primjena propisa o oporezivanju dohotka nameće obvezu oporezivanja budućih mirovina koje će se po toj osnovi ostvarivati. U vezi s tim otvorenim pitanjem nužno je doraditi propise o oporezivanju dohotka.

4.4. Oporezivanje mirovina iz dobrovoljnog osiguranja

Mirovine ostvarene na temelju uplata u dobrovoljne mirovinske fondove, ako je pri uplati doprinosa korištena porezna olakšica, u trenutku isplate oporezivati će se porezom na dohodak od osiguranja po stopi od 15%, bez prava na osobni odbitak i bez prava na priznavanje izdataka. Isplatiatelj mirovine obavezan je u trenutku isplate ustegnuti propisani porez na dohodak i eventualni prizrez na porez na dohodak.

Osnovica za oporezivanje nije ukupna isplaćena svota mirovine ili drugoga mirovinskog primanja, već svota jednaka iznosu uplaćenih doprinosa za koje je korištena porezna olakšica iskazanih u valuti u trenutku plaćanja doprinosa, preračunana u kunske iznose u trenutku isplate mirovine. Prinos na sredstva ostvarena na temelju uplata u dobrovoljni mirovinski fond ne oporezuje se porezom na dohodak.

Porezne će uprave na temelju obrađenih godišnjih poreznih prijava i na temelju podataka prikupljenih od isplatelja dohotka od nesamostalnog rada koji su već pri isplati plaće iskoristili poreznu olakšicu svake godine obavještavati osiguravatelje o iznosu poreznih olakšica prema vrstama osiguranja i prema osiguranicima. Osiguravatelji su obvezni osigurati podatke o iznosu uplaćenih doprinosa iskazanih u valuti, kako bi se u budućnosti, u trenutku isplate, osigurali podaci o poreznoj osnovici. Takav je način oporezivanja sigurno primjereniji životnim osiguranjima, ali otvara brojna pitanja glede dobrovoljnih mirovinskih osiguranja. Naime, dobrovoljno mirovinsko osiguranje uključuje pravo na doživotne mirovine, uz mogućnost isplate jednokratnih davanja u visini do 30%. Kad je riječ o pravima na doživotne mirovine, odnos između uplata mirovinskih doprinosa i mirovinskih primitaka obuhvaća i rizike aktuarske matematike. Stoga će porezni zahtjev da se izračunava i prati iznos mirovinskih primitaka za koje je iskorištena porezna olakšica u istoj valuti u trenutku isplate obvezivati mirovinska osiguravajuća društva na vođenje dodatnih evidencija.

Porez na dohodak ne plaća se na mirovine koje će biti isplaćivane po osnovi dobrovoljnih osiguranja za koje nije korištena porezna olakšica pri uplati doprinosa.

4.5. Porezni zahtjevi i evidencije dobrovoljnih mirovinskih fondova

Radi mogućnosti korištenja poreznom olakšicom za premije uplaćene u dobrovoljno mirovinska osiguranja i obveze osiguravanja podataka koji će osigurati propisani način oporezivanja budućih mirovinskih primitaka po osnovi dobrovoljnih osiguranja, društva za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima morat će za svakog člana fonda voditi zasebne podatke o:

- uplatama premija za koje je iskorištena porezna olakšica, s tim da se te uplate u trenutku plaćanja iskazuju s valutnom klauzulom
- uplatama premija za koje nije iskorištena porezna olakšica
- premije koje član fonda četiri puta u godini ostvaruje iz državnog proračuna kao poticaj za dobrovoljnu mirovinsku štednju
- za sve nabrojene uplate osigurati podatke iskazane obračunskim jedinicama na temelju obveze iz Zakona o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima.

Sigurno će brojnost tih evidencija poskupiti upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima. Treba podsjetiti da prema sadašnjim rješenjima Središnji registar osiguranih vodi evidencije o osobnim računima samo za obvezno mirovinsko osiguranje, a troškovi evidencija dobrovoljnih mirovinskih osiguranja izravno terete dobrovoljne mirovinske fondove, odnosno društva koja njima upravljaju. S obzirom na iskustva nekih tranzicijskih zemalja, npr. iskustva Poljske, u kojoj su troškovi vođenja evidencija o osobnim računima uvjetovali visoke postotke obveznog izdvajanja članova za pokriće

troškova upravljanja, postavlja se pitanje koja stopa prinosa može pokriti tako komplikirane evidencije i usto osigurati željene učinke i za članove mirovinskog fonda i za vlasnike mirovinskih društava koja upravljaju fondovima primarno radi stjecanja dobiti. Stoga ta materija zaslužuje temeljito preispitivanje kako poslovi evidencija ne bi destimulirali osnivanje dobrovoljnih mirovinskih fondova.

5. Zaključak

Mirovinska je reforma zasigurno najvažniji socijalni i gospodarski projekt u novijoj hrvatskoj povijesti. Provođenje reforme izravno će ili posredno dovesti do brojnih promjena u različitim područjima pravnog i ekonomskog sustava zemlje.

Spoznaje o nužnosti poticanja mirovinske reforme poreznim rješenjima koja će stimulirati štednju za starost nije upitna. Zakonskim određivanjem prava na korištenje porezne olakšice od 1. srpnja 2001.g. za premije uplaćene u dobrovoljno mirovinsko osiguranje (kao i za dodatno zdravstveno i za životno osiguranje) otvorena je mogućnost izravnog stimuliranja štednje danas radi osiguravanja novčanih primitaka u starosti. No sveobuhvatnost mirovinske reforme i pravila propisana zakonima koji uređuju funkcioniranje obveznih i dobrovoljnih mirovinskih fondova, te propisi o isplati mirovina na temelju individualne kapitalizirane štednje zahtijevaju dodatno preispitivanje i precizniju razradu nekih rješenja u važećim propisima o oporezivanju dohotka.

Kad je riječ o obveznoj kapitaliziranoj štednji (drugi stup), to se prije svega odnosi na tehniku uplate poreza po odbitku pri isplati budućih kombiniranih mirovina koje će svaki umirovljenik ostvarivati od dva isplatelja istodobno.

U dijelu koji uređuje porezno određenje dobrovoljnih mirovinskih osiguranja upitno je jesu li postojeća rješenja oporezivanja budućih mirovina porezom na dohodak od osiguranja oblik oporezivanja primjeren mirovinskim primicima. Otvoreno je i pitanje poreznog određenja državnih poticaja iz proračuna, odnosno budućih mirovinskih primitaka po osnovi tih poticaja. Zahtjevi za evidencijama što ih dobrovoljnim fondovima nameću porezni propisi zbog visokih bi troškova mogli umanjiti prinose i članovima fondova i društvima za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima.

LITERATURA

Brdovnik V. [et al.], 2001. *Obračun plaća i porez na dohodak*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.

Copić, J. [et al.], 1998. *Novi sustav mirovinskog osiguranja*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.

Letinić, I. [et al.], 2001. *Mirovinska reforma*. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.

Pravilnik o porezu na dohodak, NN 54/01. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima i isplati mirovina na temelju individualne kapitalizirane štednje, NN 106/99 i 63/2000. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o mirovinskom osiguranju, NN 102/98, 127/2000 i 59/01. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima, NN 49/99 i 63/2000. Zagreb: Narodne novine.

Zakon o porezu na dohodak, NN 127/00. Zagreb: Narodne novine.

Zuber, M., 1998. "Što mirovinska reforma znači za poslodavce", *Računovodstvo i financije* 54(12), str. 28.

M a r i j a   Z u b e r : P e n s i o n s R e f o r m a n d T a x I n c e n t i v e s

Summary

This paper analyses the extent to which the income tax system in Croatia gives incentives to pensions reform and the development of retirement insurance founded on individual capitalised savings. Tax incentives are analysed from two aspects: from that of the definition for tax purposes of the contributions that are paid for retirement insurance, and from that of the taxation of future pensions. With the existing model of the taxation of the combined pensions, as they are called, to be paid out by two payers, the Croatian Institute for Retirement Insurance and the future pensions insurance companies, a large number of pensioners could be put into the position of having to pay a fairly large amount of tax over the year and lending to the Budget, and claiming the right to a refund by putting in a tax return. The author's intention is to draw attention to the need to reconsider the existing detailed approaches in the income tax system.

A particularly critical view is given of incentives to voluntary retirement insurance based on individual capitalised savings because the regulation relief covers only relief on the payment of income tax and surtax, but not on employer and employee contributions. The entitlement to tax relief is highly complicated because of the obligation to state amounts of relief used in currency, so as to facilitate the future taxation of the same amounts by tax on insurance-derived income. The definition for tax purposes of incentives that those enrolled in the voluntary retirement funds can get from the resources of the national Budget is an open question, as is the manner of taxing future pension receipts that will be obtained from such incentives.

Key words: retirement insurance, retirement contribution, pensions, income tax, relief, incentives